

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан економіки України характеризується вичерпаністю можливостей для екстенсивного розвитку. Зростання ВВП, яке відбувалося протягом останніх років, означало динамічний вихід економіки на свій потенціал, тобто належить до явищ стабілізаційних процесів чи кейнсіанського регулювання для короткострокового періоду. Проте сталий довгостроковий економічний розвиток у сучасній Україні можна забезпечити тільки за рахунок інтенсивних факторів, тобто шляхом підвищення продуктивності залучених ресурсів чи, іншими словами, збільшення ефективності їх використання. У цьому контексті монографія А. Гончарука¹ є дуже актуальним і позитивним внеском у розробку як теоретичних, так і прикладних аспектів зазначеної проблеми. Цінність даної книги полягає в тому, що в ній здійснено методологічну розробку, яка в багатьох елементах відрізняється новизною щодо комплексної оцінки реальної ефективності української економіки та запропоновано шляхи і методи її підвищення.

Корисним і цікавим для читача є детальний огляд наукової літератури з використання категорії ефективності, де застосовано історичний метод дослідження і показано ретроспекцію від Петті та Рікардо до сучасних концепцій. Можна відзначити належну увагу до подання кількісних методів оцінки ефективності факторів виробництва, спробу систематизації основних показників ефективності економіки країни та простежити їх зв'язок з різними чинниками підвищення ефективності. Зокрема, розглянуто такі елементи макроекономічного середовища, як ціноутворення та конкурентоспроможність виробництва, стан ринку праці, державне регулювання, рівень лібералізації ринків, стан науково-технічної сфери, монетарна політика, а також менш висвітлені в публікаціях політичні, психологічні та природно-кліматичні фактори.

У книзі міститься детальний аналіз структурної динаміки основних факторів, що впливають на ефективність економіки України. Елімінуючи випадкові шоків явища, автор виділяє три етапи розвитку економіки: інфляційний (1991-1996 рр.), стабілізаційний (1997-1999 рр.) та відновний (2000-2004). Проведений аналіз за методологією порівняння фактичних даних з потенційно можливими, які розраховано за оригінальною методикою, дав підстави автору стверджувати, що найбільш наближеною до оптимальної була структура економіки України в 2000 р. Визначення оптимальної економічної структури було здійснено методами порівняльного статистичного аналізу, який включав оцінку галузевих структурних зрушень в економіці України в 1991—2003 рр. Ці зміни фіксувалися для пікових та найбільш динамічних індексів окремих показників ефективності. Лише структура 2000 р. цілком попадала в ці інтервали, тобто в цей рік усі оцінювані показники ефективності або зростали, або мали свої максимальні значення.

До теоретичних здобутків монографії можна віднести застосування економетричного аналізу для встановлення статистичних залежностей між економічними, валютно-фінансовими, політичними та іншими факторами, з одного боку, та параметрами економічної ефективності економіки України - з іншого. Згідно з отриманими результатами, такі фактори, як економічна свобода, зміна реального ефективного обмінного курсу, монетизація економіки, рівень ставок по кредитах та дефіцит бюджету, впливають на економічну ефективність, тоді як вплив екстенсивних факторів не є однорідним. Деякі фактори, наприклад, девальвація номінального чи реального обмінного курсу, впливають позитивно лише на частину показників ефективності, погіршуючи інші. Проведений аналіз також виявив, що деякі показники мають нелінійний вплив на ефективність.

Заслугує на увагу моделювання прогнозу динаміки параметрів ефективності економіки України. Враховуючи, що сьогодні вже можна перевірити деякі з цих результатів, зазначимо, що розрахунки автора виявилися надто оптимістичними. Проте інструментальна цінність запропонованого підходу зберігається. Це засвідчує достатня точність ідентифікації автором критичних проблем, які поставляють перед Україною в прогнозованому періоді - необхідність підвищення енергоефективності та ефективності праці, а також урахування циклічності економіки при формуванні державної економічної політики.

Заслугують на увагу і деякі проміжні результати здійсненого кореляційно-регресійного аналізу, який виявив статистично значущі лінійні моделі для прогнозування рівня і динаміки показників ефективності. Так, на наш погляд, важливим для розуміння природи періоду економічного зростання в Україні є висновок про те, що в 2000-2003 рр. відбувалося саме екстенсивне зростання, а в 2003 р. ефективність економіки навіть зменшилась. Автор показує, що в ці роки зростала матеріаломісткість виробництва, а інвестиції в основний капітал не впливали істотно на покращення показників ефективності виробництва.

У праці запропоновано комплексний метод вимірювання ефективності економіки, при якому використовується чотирифакторна виробнича функція, еластичності якої обчислено з використанням методу найменших квадратів для даних за 1991-2004 рр. На цій базі виконано відповідні прогностичні розрахунки, які показали, що без переходу на інтенсивне зростання, без реформ у вугільному секторі та сільському господарстві, зменшення ресурсомісткості обробної промисловості Україна вже у 2006 р. вичерпає потенціал екстенсивного зростання, що значно уповільнить підвищення її ВВП.

У цілому позитивно оцінюючи дану монографію як оригінальне комплексне дослідження складної, але дуже актуальної проблеми, хочемо також звернути увагу на методологічний недолік застосованої концепції оцінки ефективності. Визначення її як ступеня відповідності певним нормативним розрахунковим характеристикам, що прямо зумовлені існуючою структурою економіки, обмежує застосування екзогенних експертних критеріїв щодо прогресивності існуючої структури, які базуються на евристичних наукових прогнозах майбутніх трендів і закономірностей. Наприклад, такий підхід не дозволяє застосувати постшумпетерівські інноваційні теорії економічного розвитку, які, на нашу думку, найкраще пояснюють характер і чинники сучасної динаміки пост-

індустріальної глобалізованої економіки. Зокрема, з позицій теорії еволюції соціально-технологічних укладів (парадигм) важко визнати структуру економіки України в 2000 р. оптимальною.

Ю. БАЖАЛ,
професор, доктор економічних наук,
О. ЖОЛУДЬ,
магістр економіки.